

บทที่ 4
สวนสัตว์ไทย
ภายใต้การบริหารจัดการขององค์การสวนสัตว์ฯ

4.1 ความเป็นมาของสวนสัตว์ และองค์การสวนสัตว์

4.1.1 สวนสัตว์ดุสิต

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างสวนพฤกษชาติขึ้นในเขตของพระราชอุทยานสวนดุสิต โดยมีการนำดินมาถมสร้างเป็นเนินเขากลางน้ำ ดังนั้นพระองค์จึงโปรดเรียกว่า “เขาดินวนา” ครั้นในคราวที่เสด็จประพาสหมู่เกาะชวาเมื่อปี พ.ศ. 2451 พระองค์ได้ทรงนำกวางดาวจำนวนหนึ่งกลับมาด้วยและโปรดให้เลี้ยงไว้ที่สวนกวางซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณพระที่นั่งอัมพรสถาน ซึ่งในกาลต่อมาลูกหลานของกวางดาวฝูงนี้ก็ได้ถูกย้ายมาไว้ที่สวนสัตว์ดุสิต

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองปีพ.ศ. 2475 คณะรัฐบาลในสมัยนั้น ซึ่งมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานที่บริเวณสวนดุสิต จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 เพื่อให้เทศบาลนครกรุงเทพดำเนินการจัดทำเป็นสวนสัตว์ และเป็นที่พักผ่อนของประชาชน

ในวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2481 พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้พระราชทานอนุมัติในพระนามของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ให้เทศบาลนครกรุงเทพรับสวนดุสิตไปดำเนินการตามที่ขอ เทศบาลนครกรุงเทพจึงได้ย้ายกวางดาวจากพระที่นั่งอัมพรสถานมาไว้ที่สวนดุสิต และรวบรวมสัตว์ทั้งในประเทศและต่างประเทศมาเลี้ยงไว้เพื่อให้ประชาชนเข้าชม อีกทั้งตกแต่งสถานที่เพื่อให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน และให้สถานที่แห่งนี้ใช้ชื่อว่า “สวนสัตว์ดุสิต” อันเป็นสวนสัตว์แห่งแรกในประเทศไทย

ปัจจุบันสวนสัตว์ดุสิตได้เปิดดำเนินการมาเป็นเวลากว่า 66 ปี มีสัตว์ป่าชนิดต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ รวมกว่า 2,600 ตัว มีผู้เข้ามาใช้บริการเฉลี่ยปีละ 2.5 ล้านคน สวนสัตว์ดุสิต ตั้งอยู่เลขที่ 71 ถนนพระราม 5 แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร เปิดทำการตั้งแต่เวลา 08.00-18.00 น. ทุกวัน สวนสัตว์ดุสิตมีอาณาบริเวณพื้นที่โดยรอบประมาณ 118 ไร่ นับเป็นสวนสัตว์ใจกลางเมืองที่สมบูรณ์แบบ มีการดำเนินงานครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ ทั้งในด้านการให้การศึกษ การอนุรักษ์และขยายพันธุ์ การดำเนินการเรื่องสถานที่เลี้ยงสัตว์ และการเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับประชาชน ปัจจุบันอัตราค่าเข้าชม ผู้ใหญ่ 30 บาท นักเรียน 10 บาท เด็กเล็ก 5 บาท สำหรับบริการทั่วไปสวนสัตว์ดุสิตจะมี รถไฟเล็ก จักรยานนาวา ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหาร สิ่งที่น่าสนใจ ในสวนสัตว์ดุสิต เช่น

- 1) เวทีการแสดงความสามารถของสัตว์ จัดขึ้นเพื่อให้เยาวชนและประชาชนมีโอกาสสัมผัสความสามารถของสัตว์ชนิดต่างๆ เช่น การแสดงของลิง การแสดงของนกแก้ว นกมาคอว์ การแสดงของเหยี่ยว เป็นต้น การแสดงแต่ละรอบจะสาธิตให้เห็นถึงการบิน การกินอาหาร และการเดินของนก การส่งสัญญาณคุยกันระหว่างสัตว์ อัตราค่าเข้าชม ผู้ใหญ่ 20 บาท เด็ก 10 บาท
- 2) ส่วนจัดแสดงสัตว์ประเภทนกกลางคืน พบกับสัตว์ที่น่าสนใจที่ออกหากินในเวลากลางคืน อาทิ ค้างคาว แม่น หมิซอ โดยจำลองสภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ให้เหมือนจริงมากที่สุด หากชมได้ที่สวนสัตว์ดุสิตเท่านั้น
- 3) ส่วนจัดแสดงสัตว์เลื้อยคลานและสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก สัตว์เลื้อยคลานกว่า 70 ชนิด ในพื้นที่เลี้ยงกว่า 50 ห้อง ถูกออกแบบเพื่อให้ท่านได้สัมผัสกับสัตว์เหล่านี้กันอย่างน่าประทับใจ
- 4) สวนขมนกเขาตีนวนา เป็นสวนนกใหญ่ ขมนกสวยงามนานาชนิด ในพื้นที่กว่า 3 ไร่ ให้ประชาชนเดินเข้าชมภายในได้ชมนกสวยงามนานาชนิด ในบรรยากาศร่มรื่นด้วยต้นไม้ นานาพรรณคล้ายป่าธรรมชาติ
- 5) สวนสัตว์เด็ก เป็นสถานที่ให้เด็ก เยาวชนและครอบครัวได้แสดงออกโดยเฉพาะสามารถร่วมกิจกรรมได้รับสาระบันเทิงและสัมผัสกับสัตว์น่ารักอย่างใกล้ชิด

4.1.2 สวนสัตว์เชียงใหม่

สวนสัตว์เชียงใหม่เป็นสวนสัตว์ไทยอีกแห่งซึ่งถือได้ว่ามีความเก่าแก่มากไม่น้อยเช่นกัน สวนสัตว์เชียงใหม่ก่อตั้งขึ้นโดย นายฮาโรลด์ เมสัน ยังก์ ชาวอเมริกันซึ่งเข้ามาเป็นครูฝึกตำรวจตระเวนชายแดน นายยังก์ได้เลี้ยงสัตว์ต่างๆไว้ที่บริเวณเชิงดอยสุเทพมากมาย ครั้นเมื่อจำนวนสัตว์เพิ่มมากขึ้น ประชาชนจึงให้ความสนใจที่จะเข้าชม และในปีพ.ศ. 2498 องค์การบริหารส่วนจังหวัดจึงได้ใช้ที่ดินบริเวณนั้นประมาณหกสิบไร่เพื่อจัดสร้างเป็นสวนสัตว์เชียงใหม่ขึ้น

เมื่อนายฮาโรลด์ เมสัน ยังก์ เสียชีวิตลง องค์การบริหารส่วนจังหวัดได้ติดต่อองค์การสวนสัตว์ เพื่อขอโอนสวนสัตว์เชียงใหม่ให้มาอยู่ภายใต้การดูแลขององค์การสวนสัตว์ และองค์การสวนสัตว์ได้รับมอบสวนสัตว์เชียงใหม่ เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2520

ปัจจุบันสวนสัตว์เชียงใหม่มีเนื้อที่ทั้งหมด 531 ไร่ เป็นสถานที่เหมาะสำหรับการพักผ่อนพร้อมกับสัมผัสสัตว์นานาชนิดกว่า 7,000 ตัว ท่ามกลางกลิ่นไอของขุนเขา และที่พลาดชมไม่ได้ก็คือ หมีแพนด้า ช้าง ช้าง และ หลิ้นจี่ อันเป็นทูตสันถวไมตรีจากสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่ง ช้าง ช้าง และ หลิ้นจี่ จะอยู่ที่สวนสัตว์เชียงใหม่เป็นเวลา 10 ปี ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2547 ถึงปีพ.ศ. 2557 สวนสัตว์เชียงใหม่ตั้งอยู่ที่ 100 ถ.ห้วยแก้ว ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เวลาทำการ 08.00-18.00 น. ทุกวัน อัตราค่าเข้าชม ผู้ใหญ่ 30 บาท นักเรียน 10 บาท เด็กเล็ก 5 บาท บริการทั่วไปที่มีไว้บริการ เช่น รถบริการชมสวนสัตว์ ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหาร เป็นต้น สิ่งที่น่าสนใจในสวนสัตว์เชียงใหม่ เช่น

- 1) สวนนกนครพิงค์ นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมธรรมชาติและฟังเสียงนกชนิดต่างๆ กว่า 800 ตัว ในพื้นที่กว่า 6 ไร่
- 2) หมีแพนด้า สัมผัสความน่ารักของ 2 หมีแพนด้า ช้าง ช้าง และหลิ้นจี่ ทูตสันถวไมตรีจากสาธารณรัฐประชาชนจีน ณ สวนสัตว์เชียงใหม่
- 3) ศูนย์จัดแสดงนกเพนกวิน สัมผัสนกเพนกวิน (Humboldt Penguin) ในศูนย์แสดงที่จัดเป็นสระน้ำตามสภาพที่นกเพนกวินอาศัยอยู่
- 4) เกาะชะนี สถานที่เพื่อการใช้ชีวิตอย่างอิสระของชะนี บรรยายกาศปลอดโปร่งเสมือนหนึ่งอยู่ในแหล่งธรรมชาติที่แท้จริง เพื่อให้คุณได้เข้าถึงการดำรงชีวิตของสัตว์ป่าสร้างความคุ้นเคยระหว่างคนกับสัตว์ได้อย่างกลมกลืน

5) อาคารเลี้ยงแมวน้ำ อาคารที่จัดแสดงประกอบด้วย แมวน้ำ (Cape Fur Seal) จำนวน 5 ตัว จากประเทศสาธารณรัฐแอฟริกาใต้มาเลี้ยงในอาคารดังกล่าว

6) อุทยานสัตว์น้ำ สัตว์น้ำจืดกว่า 60 ชนิด รวมทั้งปลาปักกัยกลุ่มแม่น้ำโขง ปลาปักลายและ Siamese Giant Carp อีกทั้งปลาไหล Ture Eel ซึ่งหาดูได้ยากรอคุณอยู่ที่ศูนย์แสดงแห่งนี้

7) ค่ายพักแรม ท่านสามารถขอจัดเต็นท์นอนค้างคืนในบริเวณที่สวนสัตว์จัดให้ เพื่อเป็นประสบการณ์ในการอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ มีทัศนียภาพที่สวยงามโดยไม่ต้องเดินทางไกล

4.1.3 สวนสัตว์เปิดเขาเขียว

สวนสัตว์เปิดเขาเขียว ก่อตั้งขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2516 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นสถานที่ระบายสัตว์จากสวนสัตว์ดุสิต ต่อมาได้มีการออกพระราชกฤษฎีกา ในปี 2517 มีการประกาศเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเขาเขียวทั้งหมดให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า คือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียว - เขาชมัญ เป็นเหตุให้โครงการสร้างสวนสัตว์เปิดต้องหยุดชะงักไป จนกระทั่งในปี 2521 จึงได้มีการกำหนดแนวเขตพื้นที่ระหว่างองค์การสวนสัตว์และกรมป่าไม้และได้เริ่มดำเนินการปรับปรุงสถานที่ พื้นฟูสภาพป่า ก่อสร้างอาคารต่าง ๆ ของสวนสัตว์เปิดเขาเขียวและได้ระบายสัตว์จากสวนสัตว์ดุสิต มาปล่อยเลี้ยงให้อยู่ในสภาพที่ใกล้เคียงธรรมชาติในพื้นที่ 500 ไร่ จำนวน 10 ตัว คือ เก้ง กวางดาว เนื้อทราย และกวางป่า และได้เริ่มเปิดให้ประชาชนเข้าชมเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2521

ปัจจุบันสวนสัตว์เปิดเขาเขียว เป็นสวนสัตว์เปิดแห่งเดียวในประเทศไทยที่เลี้ยงสัตว์ นานาพันธุ์กว่า 300 ชนิด จำนวนมากถึง 8,000 ตัว บนพื้นที่กว่า 5,000 ไร่ ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียว - เขาชมัญ จังหวัดชลบุรี เป็นสถานที่ที่มีบทบาทในการสร้างความสมดุลทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์รวมเสือนานาชนิดที่ใหญ่ที่สุดในเอเชียอาคเนย์ ควบคู่ไปกับการศึกษาวิจัย การอนุรักษ์สัตว์ป่าและธรรมชาติ ลักษณะการดำเนินการของสวนสัตว์แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 ส่วน คือ

1) ส่วนแสดง คือ ส่วนหรือพื้นที่ที่ใช้เลี้ยงสัตว์ป่านานาชนิด ลักษณะคอกสัตว์แต่ละชนิดจะขึ้นอยู่กับความเหมาะสมโดยให้มีสภาพที่ได้ใกล้เคียงธรรมชาติมากที่สุดเพราะส่วนที่สวน

สัตว์จะเปิดให้ผู้เยี่ยมชมสามารถเดินชมภายในได้อย่างใกล้ชิด เช่น สวนกว้าง กรงนกใหญ่และบริเวณเลี้ยงสัตว์อื่นๆ พื้นที่ประมาณ 1,000 ไร่

2) สวนศึกษาและวิจัย คือสวนหรือพื้นที่บริเวณกว้าง เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าตามธรรมชาติที่มีอยู่เดิม สภาพพื้นที่อยู่ระหว่างการพัฒนา และฟื้นฟูของป่าหลายประเภทเพื่อจะเป็นแหล่งอาศัย แหล่งอาหารของสัตว์ป่าในธรรมชาติ การใช้ประโยชน์ทางด้านงานวิจัยจะเป็นพื้นที่โครงการศึกษาวิจัย และขยายพันธุ์สัตว์ป่าหายากและสัตว์ป่าใกล้สูญพันธุ์อันได้แก่ โครงการนก กาบบัว นกกระทา คินสอุธรรมชาติ โครงการฝึกสัตว์เพื่อนำกลับสู่ธรรมชาติ โครงการศึกษา วิจัยพันธุ์ไม้ป่า เป็นต้น ดังนั้นบริเวณนี้จะไม่อนุญาต ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม มีพื้นที่รวมประมาณ 3,500 ไร่

3) สวนบริการ เป็นพื้นที่นอกเหนือจากสวนแสดงและสวนศึกษาวิจัย จัดไว้ให้บริการผู้เยี่ยมชมโดยมีส่วนของสถานที่สำหรับพักผ่อน รับประทานอาหารกลางแจ้ง อ่างเก็บน้ำ ศูนย์ให้การศึกษาสวนพฤกษศาสตร์ ศาลาเอนกประสงค์ พื้นที่รวมทั้งสิ้น ประมาณ 500 ไร่

สวนสัตว์เปิดเขาเขียวตั้งอยู่เลขที่ 235 หมู่ที่ 7 ต. บางพระ อ. ศรีราชา จ. ชลบุรี สังกัดองค์การสวนสัตว์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและให้การศึกษาที่ใกล้เมืองและ ใกล้สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญบริเวณเมืองพัทยา และบางแสน อัตราการเข้าชมของสวนสัตว์สำหรับผู้ใหญ่ 50 บาท และเด็ก 15 บาท สิ่งที่น่าสนใจของสวนสัตว์เปิดเขาเขียว

1) กรงนกใหญ่ (The Walk-through Aviary)

ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จมาเป็นองค์ประธานในพิธีเปิดกรงนกใหญ่เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2526 เพื่อให้เป็นสถานที่รวบรวมพันธุ์นกของไทยและต่างประเทศไว้ให้ประชาชนได้มาเยี่ยมชมและศึกษาหาความรู้ ภายในพื้นที่ 5 ไร่ของกรงนกใหญ่ เป็นลักษณะของการจัดแสดงสัตว์แบบสวนสัตว์เปิด ที่ได้มีการจัดสภาพแวดล้อมอย่างเป็นธรรมชาติด้วยการจัดภูมิทัศน์ ตกแต่งน้ำตก ลำธารและสระน้ำ พร้อมปลูกพันธุ์ไม้นานาพันธุ์ พร้อมด้วยการจัดแสดงนกจำนวนกว่า 80 ชนิด ทั้งนกเปิดน้ำ นกกระสา ไก่ฟ้า นกยาง นกกินแมลง นกที่มีเสียงไพเราะ รวมทั้งสัตว์เลื้อยคลานและสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดเล็ก อาทิเช่น เต่าภูเขาและกระเจง

ทรงนกใหญ่มีเส้นทางเดินชมธรรมชาติที่ทอดผ่านลำธารแมกไม้ใหญ่น้อยที่ร่มรื่น ความยาว 800 เมตร จัดเป็นส่วนแสดงนำขนาดใหญ่ที่สมบูรณ์แบบที่มีการจัดการดูแลเลี้ยงสัตว์โดยเจ้าหน้าที่ที่ชำนาญการด้านปักษีวิทยา ซึ่งนอกจากจะเอื้ออำนวยให้สัตว์มีชีวิตอย่างเป็นสุขแล้ว ยังมีความพร้อมต่อการขยายพันธุ์ของสัตว์ได้เป็นอย่างดี

2) การแสดงความสามารถของสัตว์ (Animals Presentation)

การแสดงความสามารถของสัตว์จัดเป็นพื้นที่เพื่อความบันเทิงเต็มรูปแบบ เพื่อให้เป็นที่แสดงความสามารถของสัตว์ ด้วยการนำสัตว์ที่ขานุญาตมาแสดงความสามารถให้นักท่องเที่ยวได้ชมการแสดงประกอบด้วย ขบวนการกับเพื่อนๆ ตัวนากนักอนุรักษ์ เขี้ยวโอบเหี่ยว นกแก้วมาร์คัวร์ วงเลข, ทายใจ, แข่งขันจับลูกบอลลงห่วง, เล่นกลทลายลูกปิงปอง หมี่ขอแสนรู้ โดยใน 1 รอบสามารถรองรับได้ 300 ที่นั่ง ระยะเวลาในการแสดง 30 นาทีต่อ 1 รอบ

3) ส่วนแสดงสัตว์แอฟริกันซาวันน่า (African Savanna)

ส่วนแสดงสัตว์แอฟริกัน ซาวันน่า เป็นส่วนแสดงที่มีการออกแบบตามลักษณะภูมิศาสตร์สัตว์ป่า (Zoo Geographic Theme) กล่าวคือ เป็นการจัดแสดงสัตว์ตามถิ่นกำเนิด เน้นการจัดสภาพแวดล้อม และสิ่งประกอบให้เหมือนท้องที่นั้นๆ มีการเลี้ยงสัตว์หลายชนิดอยู่ในส่วนแสดงเดียวกัน ได้แก่ ผึ้งยี่ราฟ ม้าลาย นกกระจอกเทศ แรดขาว ออริกซ์ สปริงบอก อิมพาล่า เบสบอก ส่วนแสดงแห่งนี้มีพื้นที่ 5 ไร่ กว้างขวางในลักษณะของคูหาล้อมรอบ ผู้เที่ยวชมสามารถสัมผัสสัตว์ได้อย่างใกล้ชิดด้วยกิจกรรมการให้อาหารสัตว์ของผู้ชมเอง

4) เขาเขียวไนท์ ซาฟารี (Khao Kheow Night Safari)

โปรแกรมบริการพิเศษภายในสวนสัตว์เปิดเขาเขียว เพื่อสร้างทางเลือกใหม่ให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจในการศึกษาพฤติกรรมของสัตว์ป่าในเวลากลางคืนด้วยบริการรถฟางที่ปลอดภัย แคมถ่ายด้วยการชมโชว์แสดงความสามารถของสัตว์ อีกประมาณ 30 นาที ระยะเวลา : 1 ชั่วโมงต่อ 1 โปรแกรม บนเส้นทางกว่า 3 กิโลเมตร ส่วนประกอบ : 1. บริการด้วยรถ Auto Tram พร้อมไกด์ตลอดเส้นทาง

จำนวนสัตว์กลางคืนมากกว่า 50 ตัว 25 ชนิด ได้แก่ สลอบ 2 นิ้ว, กวางดาว, เนื้อทราย, เก้ง, แรดขาว, ชะมด-อีเห็น, สมเสร็จ, สัตว์ป่ากินเนื้อที่ออกล่าเหยื่อหลายชนิด (เสือโคร่ง, เสือดาว, เสือลายเมฆ, เสือกระต่าย, หมาไน, งูหลาม, เสือไฟ, เสือค่างหรือหมี่ขอ) อูฐ, นางอายหรือลิงลม เต่าภูเขา เม่นใหญ่แผงคอยาว เวลาทำการ : 18.00-21.00 น. วันละ 2 รอบ อัตราค่าบริการ : (รวม

อาหาร) ผู้ใหญ่ ราคา 169 บาท เด็ก ราคา 89 บาท (สูงไม่เกิน 135 ซม.) (ไม่รวมอาหาร) ผู้ใหญ่
ราคา 100 บาท เด็ก ราคา 50 บาท (สูงไม่เกิน 135 ซม.)

5) สวนสัตว์เด็ก (Children Zoo)

สวนสัตว์เด็ก คือ สถานที่ที่จัดแสดงสัตว์และระบบนิเวศวิทยาขนาดเล็ก เพื่อให้
การศึกษาทางด้านธรรมชาติในรูปแบบของโรงเรียนทางธรรมชาติ ทั้งนี้มุ่งเน้นกิจกรรมสร้าง
จิตสำนึกในความรักและเล็งเห็นคุณค่าทางทรัพยากรธรรมชาติ ให้กับเด็กและเยาวชน

6) หุบเสือป่า (Cats Complex)

โครงการหุบเสือป่า (cat complex) เป็นโครงการซึ่งรวบรวมไว้ซึ่งชนิด พันธุ์สัตว์ป่า
ตระกูลแมวจากทั่วโลก ที่ได้บรรจุไว้ในแผนแม่บท (Masterplan) ของโครงการพัฒนาสวนสัตว์เปิด
เขาเขียว ปี 2535-2539 ซึ่งคณะรัฐมนตรี มีมติอนุมัติให้ดำเนินการตามความเห็นชอบของ
คณะกรรมการองค์การสวนสัตว์ ได้ดำเนินการก่อสร้างส่วนเลี้ยงและส่วนจัดแสดง มาตลอด
ระยะเวลากว่า 4 ปี เป็นที่คาดหวังของนักท่องเที่ยวที่จะได้เห็นอาณาจักรแห่งสัตว์นักล่าในตระกูล
แมวป่า หลากหลายชนิดพันธุ์

การจัดแสดงสัตว์ในหุบเสือป่า (CAT COMPLEX)

อาคารที่ 1	กรงที่ 1. สิงโตแอฟริกา(African Lion)
	กรงที่ 2. เสือโคร่งอินโดจีน(Indochinese Tiger)
	กรงที่ 3. เสือโคร่งเบงกอล(Bengal Tiger)
อาคารที่ 2	กรงที่ 4. จากัวร์(Jagur)
	กรงที่ 5. เสือดำน้(Black Leopard)
	กรงที่ 6. เสือดาว(Indochinese Leopard)
อาคารที่ 3	กรงที่ 7. เสือโคร่งขาว(White Bengal Tiger)
	กรงที่ 8. เสือโคร่งขาว(White Bengal Tiger)
อาคารที่ 4	กรงที่ 9. เสือปลา(Fishing Cat)
	กรงที่ 10. เสือลายเมฆ (Clouded Leopard)
อาคารที่ 5	กรงที่ 11. เสือดาวหิมะ(Snow Leopard)
อาคารที่ 6	กรงที่ 12. แมวป่า(Jungle Cat)
	กรงที่ 13. แมวป่าคาราคีล(Caracal)

กรงที่ 14. แมวดาว(Leopard Cat)

กรงที่ 15. แมวป่าโอเซลอต(Ocelot)

ในปี พ.ศ. 2532 องค์การสวนสัตว์ได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีให้ดำเนินการจัดสร้างสวนสัตว์ในส่วนภูมิภาคขึ้นอีกสองแห่ง คือ สวนสัตว์นครราชสีมา และสวนสัตว์สงขลา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์และขยายพันธุ์สัตว์ป่า เพื่อการศึกษา และเป็นสถานที่พักผ่อนสำหรับประชาชน

4.1.4 สวนสัตว์นครราชสีมา

สวนสัตว์นครราชสีมา ซาฟารีแห่งภาคอีสาน ก่อตั้งเมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2532 เป็นสวนสัตว์ที่มีความทันสมัยและการจัดการที่ได้มาตรฐานที่สุดแห่งหนึ่งของเอเชีย มีพื้นที่ 545 ไร่ ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบดินลูกรังและปรับพื้นที่เป็นลูกคลื่นทำให้มองดูคล้ายทุ่งหญ้าสะวันนา และมีการนำสัตว์จากแอฟริกาและเอเชียมาจัดแสดง เปิดให้ประชาชนเข้าชมอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2539

สวนสัตว์นครราชสีมา ตั้งอยู่เลขที่ 111 หมู่ 1 ตำบลไชยมงคล อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เวลาทำการ 08.00-18.00 น. ทุกวัน อัตราค่าเข้าชม ผู้ใหญ่ 30 บาท นักเรียน 10 บาท เด็กเล็ก 5 บาท บริการทั่วไป รถไฟเล็ก จักรยานนาва จักรยานให้เช่า ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหาร

ด้วยแนวความคิดและรูปแบบการจัดสร้างสวนสัตว์ที่ทันสมัย สะดวกสบายและปลอดภัยในการเที่ยวชม ทำให้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ รวมแล้วปีละกว่า 450,000 คน นอกจากจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยเน้นให้สัตว์ที่นำมาเลี้ยงและจัดแสดงได้อยู่อย่างสบายใกล้เคียงกับธรรมชาติเดิมแล้ว ยังได้จัดสรรพื้นที่เป็นส่วน PUBLIC AREA ซึ่งประกอบไปด้วยลานน้ำพุ PLAZA ลานความรู้ อาคารข้อมูลข่าวสารนิทรรศการ (ZOO INFORMATION) อุทยานสัตว์โลกล้านปี พิเศษสำหรับเด็กไทยยุค 2000 สวนสัตว์เด็กและสวนสัตว์ศึกษา (CHILDREN 'S ZOO & ZOO SCHOOL) ได้เนรมิตโลกของเด็กและสิ่งแปลกใหม่ที่มากกว่าคำว่า "สวนสัตว์" ไว้ในเนื้อที่กว่า 15 ไร่ เปิดบริการทุกวันไม่เว้นวันหยุดราชการ

รูปแบบการเที่ยวชมสวนสัตว์ปัจจุบันสวนสัตว์นครราชสีมาสัตว์ป่าชนิดต่างๆ ในความดูแลทั้งประเภทสัตว์ปีก สัตว์เลื้อยคลานสัตว์เลื้อยลูกด้วยน้ำนมกว่า 1,300 ชีวิต ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสัตว์ป่าจากต่างประเทศมากมายหลายชนิดที่น่าสนใจคือคอกสัตว์แต่ละคอกกว้างไม่น้อยกว่า 4 ไร่ ทำให้สัตว์ป่าส่วนใหญ่มีชีวิตอยู่อย่างสบายคล้ายถิ่นเดิม ซึ่งประชาชนสามารถเข้าเที่ยวชมสัตว์ได้หลายวิธีดังนี้ เดินเที่ยวชมไปตามทางเท้าอันร่มรื่นด้วยพันธุ์ไม้ดัดเลาะไปตามระเบียบกำแพงคอกสัตว์เชื่อมโยงต่อกันทุกจุดครอบคลุมพื้นที่ 545 ไร่ งาน 48 ตารางวา เพลิดเพลินกับ ขบวนรถไฟเล็กนำเที่ยว ที่ตกแต่งลวดลายสัตว์ป่าน่ารักชนิดต่างๆ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับจักรยาน MBT คันโปรด มีไว้ให้เลือกตามความพอใจ จะเป็นแบบส่วนตัวหรือแบบทั้งครอบครัว สำหรับวันที่แสนอบอุ่น

- ท่องเที่ยวแบบส่วนตัวหรือแบบครอบครัวกับ “เต้าทองทองซาฟารี” หรือรถไฟฟ้าที่ตกแต่งลวดลายสัตว์ป่าน่ารักชนิดต่างๆ

- ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบธรรมชาติ กับการเพลินไทรบนหลังช้าง หรือนั่งช้างชมสวนสิ่งที่น่าสนใจ สวนสัตว์นครราชสีมา

1) พลาซ่าและลานเอนกประสงค์ เหมาะสำหรับพักผ่อนหย่อนใจในลักษณะของการจัดปิกนิก หรือรับประทานอาหาร พักผ่อนได้ร่มไม้ นอนอ่านหนังสือ หรือกิจกรรมอื่นๆ ที่สมาชิกในครอบครัวร่วมกันทำ เช่น การนำอาหารมาทานนอกบ้าน เนื่องจากบริเวณนี้เป็นสนามหญ้าโล่ง รายรอบด้วยต้นไม้ใหญ่ จัดภูมิทัศน์ไว้อย่างสวยงาม มีศาลาไทยพักร้อน 2 หลัง ตรงกลางมีสนามหญ้าสำหรับรองรับกิจกรรม ลานน้ำพุ อาคารศูนย์ประชาสัมพันธ์ ต่อเนื่องไปยังอุทยานสัตว์โลกล้านปีทางด้านหลังด้วย

2) ศูนย์ประชาสัมพันธ์ มีลักษณะเป็นอาคารสถาปัตยกรรมทรงไทย 2 ชั้น ชั้นล่างจัดแสดงนิทรรศการข้อมูลสัตว์สำคัญๆ ของสวนสัตว์ไว้ เพื่อประโยชน์ด้านการศึกษาของเยาวชน ในลักษณะนิทรรศการภาพกล้องไฟ (ดูราแทน) โมเดลจำลองพื้นที่สวนสัตว์และกระดานข้อมูลข่าวสารหรือบอร์ดนิเทศ นอกจากนี้ในอาคารยังเป็นห้องส่งกระจายเสียงตามสาย ครอบคลุมพื้นที่ 545 ไร่ ของสวนสัตว์ มีโทรทัศน์ติดตั้งทั้ง 4 มุมของอาคาร มีระบบเสียงเพื่อรองรับการทำกิจกรรมต่างๆ

3) อุทยานสัตว์โลกล้านปี มีพื้นที่กว่า 4 ไร่ ออกแบบตกแต่งและจัดแต่งภูมิทัศน์ให้คล้ายกับดินแดนย้อนยุค ภายในพื้นที่จัดสร้างหุ่นจำลองไดโนเสาร์สายพันธุ์ต่างๆ ขนาดใกล้เคียงของจริงกว่า 20 ชนิด มีทั้งประเภทกินพืชที่เราคุ้นเคยอย่างเจ้าสูงใหญ่ คอยาว รูปร่างใหญ่ยักษ์ คือ บราคิโอซอรัส และประเภทกินเนื้อที่ดุร้ายอย่างไทรันโนซอรัส ซึ่งเด็กๆ ชื่นชอบเป็นพิเศษ โดยแต่ละ

ชนิดจะมีชื่อยุคที่ค้นพบ แหล่งที่ค้นพบ และข้อมูลอื่นๆ เพื่อเป็นแหล่งความรู้สำหรับเด็ก และผู้สนใจทั่วไป

4) อาคารสัตว์เลื้อยคลาน แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนจัดแสดงชนิดงูต่างๆ ที่มีพิษ และไม่มีพิษขนาดเล็กกว่าดินสอไปจนขนาดใหญ่ เช่น งูหลามและงูเห่า โดยเฉพาะงูหลามทอง สีสันแปลกและหายาก นอกจากนี้ยังเชื่อสามารถมาพาดคอถ่ายรูปได้ด้วย หรืองูจงอาง (King Cobra) ซึ่งยาวเกือบ 5 เมตร กินงูสดๆ ทั้งตัวเป็นอาหาร หาได้ยากเหมือนกัน การชมงูที่นี่จะชมผ่านกระจกหนา ก่อสร้างแข็งแรงรับรองความปลอดภัย ส่วนนี้เป็นการจัดแสดงภายในอาคาร (Indoor) ส่วนที่ว่างตรงกลางจะเป็นสวนหย่อม ลักษณะโอเอซิส (Oasis) มีต้นไม้ใบหญ้า แหล่งน้ำ สำหรับเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์เลื้อยคลานอีกประเภทหนึ่ง คือ กลุ่มของอิกัวนา ตะกวด เขี้ยว ตู๊ดตู๋ เป็นต้น

5) สวนสัตว์เด็ก (CHILDREN 'S ZOO & ZOO SCHOOL) ปัจจุบันสวนสัตว์ระดับมาตรฐานสากลของโลก ส่วนใหญ่จะมีพื้นที่หรือบริเวณที่จัดทำ หรือจัดพื้นที่ไว้สำหรับเด็ก ๆ โดยอาจจัดสร้างเป็น children 's zoo หรือ children 's world ซึ่งอย่างไรก็แล้วแต่จะมี เป้าหมายอยู่ที่เด็กเหมือนกัน ทั้งนี้ เพื่อให้เด็กได้รับการปลูกฝังและเสริมสร้างสภาพจิตใจให้มีความรัก เมตตา และห่วงแหน ธรรมชาติ สัตว์โลก ตั้งแต่ยังเป็นเด็ก แต่รูปแบบการก่อสร้างและการจัดการ อาจมีความแตกต่างกันไปบ้างตามสังคม และสภาพแวดล้อม สำหรับสวนสัตว์นครราชสีมา ได้นำข้อมูล และรูปแบบจากหลาย ๆ ประเทศมาประยุกต์ให้เกิดความเหมาะสม โดยเฉพาะจากประเทศอังกฤษ และประเทศสิงคโปร์ นอกจากความเป็นสวนสัตว์แห่งแรกและแห่งเดียวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่เป็นแหล่งรวบรวมสัตว์ป่านานาชนิดจากทั่วทุกมุมโลกเพื่อให้ประชาชนได้เข้าชม ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจแล้ว ยังมีบทบาทในด้านของการให้การศึกษาให้ความรู้แก่เด็ก เยาวชน และประชาชนโดยทั่วไป อันจะเป็นพื้นฐานนำไปสู่จิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์และห่วงแหน ธรรมชาติของโลกต่อไป เป้าหมายในด้านการให้การศึกษาเกี่ยวกับธรรมชาติและสัตว์ป่าแก่เด็ก จึงถือเป็นเรื่องสำคัญสำหรับสวนสัตว์ ซึ่งไม่มีบทบาทหน้าที่โดยตรงในด้านการกำหนดหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนในระบบ ดังนั้น รูปแบบการให้ความรู้แก่เด็กโดยให้เด็กมีโอกาสศึกษาจาก สิ่งนั้นๆ โดยตรง สัมผัสอย่างใกล้ชิด ได้รับความรู้ควบคู่กับความสนุกสนาน ในลักษณะ Edu - tainment จึงถูกกำหนดขึ้นเป็นสวนสัตว์สำหรับเด็ก และสวนสัตว์ศึกษาที่สวนสัตว์นครราชสีมา

6) อาคารสวนสัตว์ศึกษา (ZOO SCHOOL) ประกอบด้วย

1. โถงจัดแสดงนิทรรศการ (Exhibition Hall) จัดแสดงนิทรรศการด้วยสื่อและเทคนิคต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นความสนใจแก่เด็ก เช่น หุ่นจำลอง Model 3 มิติเกี่ยวกับการกำเนิดโลก, การกำเนิดสิ่งมีชีวิต, อาณาจักรสัตว์ วิวัฒนาการของมนุษย์โลกของไข่ ฯลฯ ซึ่งจะมีคำบรรยายแต่ละเรื่องจากบอร์ดที่กำหนดไว้ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีแผนที่สัตว์โลก (Map of World Animal) เป็นแผนที่ขนาดใหญ่ แสดงประเทศและสัตว์ประจำท้องถิ่น โดยใช้เทคนิคกดปุ่ม ระบบไฟวิ่งบอกสถานที่ ที่สัตว์ชนิดนั้นอาศัยอยู่ เป็นต้น

2. ห้อง Edu ' tainment จะเป็นห้องโถงขนาดใหญ่ แบ่งการจัดการเป็น 3 ส่วน คือ ห้องสมุด (Library) จัดเก็บรวบรวมตำรา, เอกสารข้อมูล, วารสาร, สารคดี ทุกประเภท ทั้งวิชาการและความบันเทิง, ซีดี, เทปวีดิทัศน์ ฯลฯ ซึ่งสามารถให้บริการความรู้, เป็นแหล่ง อ้างอิง, บริการให้ยืมแก่สมาชิก ห้องฉายวีดิทัศน์ (Theater Room) จะเป็นลักษณะ Mini Theater เพื่อจัดฉายวีดิทัศน์สารคดีและภาพยนตร์ต่างๆ ในโอกาสที่มีโรงเรียนนำนักเรียนมาเป็นหมู่คณะโดยจัดฉายเป็นรอบ ๆ ละประมาณ 50 คน ลานเครื่องเล่นและสวนสนุก (Children ' s Playland) อยู่ภายนอกตัวอาคาร บริเวณ ลานเครื่องเล่น จะเป็นพื้นที่ทรายสะอาด มีเครื่องเล่นสำหรับเด็กชนิดต่าง ๆ เช่น บ้านสไลเดอร์ ม้าหมุน ม้าโยก รถไฟลอดอุโมงค์ เป็นต้นบริการอื่น ๆ เช่น ห้องสุขา, ห้องปฐมพยาบาล, Slide Show และภาพดูราแทน เป็นต้น

7) อาคารภัตตาคาร (Restaurant) ถึงแม้จะเป็นงบประมาณคนละส่วน แต่ก็อยู่ในบริเวณ พื้นที่เดียวกัน บริการอาหาร – เครื่องดื่ม ทั้งธรรมดา และห้องปรับอากาศชั้นบนซึ่งสามารถชมทัศนียภาพพื้นที่โดยรวมแบบ Top Down รวมทั้งสามารถสังเกตพฤติกรรมบุตรหลานบริเวณลานเครื่องเล่นได้ด้วย

ภายในสวนสัตว์เด็ก จะมีสวนเลี้ยงและจัดแสดงสัตว์ 2 ส่วน (ตามสวนเลี้ยงและจัดแสดงสัตว์) คือ

- OUTDOOR แบ่งเป็นเกาะหรือเป็น ZONE 5 ส่วน เช่น 1. Mountain Animal Zone เช่น แพะ, แกะ 2. Savannah Field เช่น ยีราฟ, ม้าลาย 3. Bird Island เช่น นกบางชนิด 4. Monkey Zone เช่น ลิง บางชนิด 5. Little Horse เช่น ม้าแคระ, ลา, พ้อ

- INDOOR จะเป็นบริเวณจัดแสดงสัตว์เลี้ยง (Domestic Animal) เช่น เป็ด, ไก่, น่าน, เป็ดเทศ, กระต่าย เป็นต้น

4.1.5 สวนสัตว์สงขลา

สำหรับสวนสัตว์สงขลา จัดตั้งขึ้นตามมติรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2532 อยู่ท่ามกลางขุนเขาและโอบล้อมด้วยทะเลสาบสงขลา บนพื้นที่ 911 ไร่ ติดแหลมสมิหลา เป็นแหล่งอนุรักษ์เพาะขยายพันธุ์สัตว์ป่าหายากทางใต้ของไทย มีจุดชมวิวที่สามารถมองเห็นสะพานติณสูลานนท์ ตัวเมืองสงขลา ทะเลอ่าวไทย พบกิจกรรมนั่งช้างชมวิว ขึ้นกระเจตกเทศ ค่ายพักแรมเพื่อการศึกษาและพักผ่อนทางธรรมชาติ นอกจากนี้สวนสัตว์มีสถานที่ทำละหมาดสำหรับผู้ที่ยึดถือศาสนาอิสลามไว้บริการ ได้เปิดให้บริการแก่ประชาชนและนักท่องเที่ยวตั้งแต่วันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา

สวนสัตว์สงขลาตั้งอยู่เลขที่ 189 ถนนสงขลาจะนะ ตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เวลาทำการ 08.00-18.00 น. ทุกวัน อัตราค่าเข้าชม ผู้ใหญ่ 30 บาท นักเรียน 10 บาท เด็กเล็ก 5 บาท บริการทั่วไปรถไฟเล็ก ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหาร สิ่งที่น่าสนใจในสวนสัตว์สงขลา

1. ส่วนจัดแสดงสัตว์เท้าก๊ีบ ประกอบด้วย กวางชนิดต่างๆ เช่น กวางดาว ละมั่ง (ละอง) กวางป่า เก้งแดง เก้งหม้อ กระเจง เลียงผา วัวแดง กระต๊ิง และในโซนนี้ได้จัดแสดงสัตว์ที่มีน้ำหนักรว่มากๆ ไว้ด้วย คือ สถานที่จัดแสดงช้าง และสถานที่จัดแสดงฮิปโปโปเตมัส

2. ส่วนจัดแสดงสัตว์ปีก ประกอบด้วยสัตว์ปีกทั้งในและต่างประเทศตระกูลนกแก้ว นกมาคอว์ นกน้ำ นกเงือกไก่ฟ้าและนกสวยงามหลากหลายชนิดที่หาดูได้ยาก สำหรับนกเงือกนั้นในเมืองไทยมีสายพันธุ์อยู่ 13 ชนิด ที่สวนสัตว์สงขลาจัดแสดงอยู่ 6 ชนิด

3. ศูนย์เสือ ประกอบด้วย เสือชนิดต่างๆ เช่น เสือโคร่งพันธุ์เบงกอล เสือโคร่งพันธุ์อินโดจีน เสือจากัวร์ดำ เสือดาว เสือลายเมฆ และสัตว์ตระกูลเสืออีกหลายๆ ชนิด ที่หาดูได้ยาก จากศูนย์เสือขึ้นไปประมาณ 100 เมตร เป็นสถานที่จัดแสดงหมี

4. ส่วนจัดแสดงสัตว์ประเภทลิง ประกอบด้วย ลิงชิมแปนซี ลิงอุรังอุตัง ลิงไทยชนิดต่างๆ ค่าง ชะนี ฯลฯ สถานที่ จัดแสดงสัตว์ตระกูลลิงนี้ได้จัดแสดงสถานที่ไว้ให้มีความเหมาะสมกับสัตว์แต่ละประเภทและใกล้เคียงกับที่อยู่ของสัตว์ในธรรมชาติมากที่สุด

5. ส่วนจัดแสดงและขยายพันธุ์สมเสร็จ ตามนโยบายขององค์การสวนสัตว์ ได้ให้สวนสัตว์สงขลาเป็นสถานที่อนุรักษ์และขยายพันธุ์สัตว์ป่าที่มีถิ่นกำเนิดในภาคใต้ โดยเฉพาะสัตว์ป่า

สงวนของไทยมีทั้งหมด 15 ชนิด ขณะนี้สวนสัตว์สงขลา มีสัตว์ป่าสงวนของไทยจำนวน 4 ชนิดด้วยกัน คือ ละมั่ง (ละอง) เลียงผา เก้งหม้อ และสมเสร็จ

6. ค่ายพักแรม สวนสัตว์สงขลา มีสถานที่ในการจัดกิจกรรมเข้าค่ายพักแรม สถาบันการศึกษาและองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ผู้ที่มาใช้บริการเข้าค่ายพักแรม จะได้รับความรู้เกี่ยวกับสัตว์ป่าและพรรณพืช รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ที่สวนสัตว์จัดไว้รองรับ เช่น กิจกรรมเข้าฐานละลายพฤติกรรม กิจกรรมสองสัตว์ยามค่ำคืน กิจกรรมเดินป่า และการนำชมสัตว์โดยมีวิทยากรของสวนสัตว์บรรยายให้ความรู้ไปพร้อมกัน

7. จุดชมวิว ภายในสวนสัตว์สงขลา มีจุดชมวิว ประกอบด้วยหอชมวิวซึ่งสร้างเป็นลักษณะหอคอยบนต้นไม้ และศาลาชมวิว มองออกไปทางทะเลเป็นทัศนียภาพที่สวยงามมาก ได้รับความรู้สึกประทับใจท่ามกลางธรรมชาติ ลองมาสัมผัสบรรยากาศด้วยตัวของท่านเอง

4.1.6 องค์การสวนสัตว์ฯ

เมื่อมีการก่อตั้งสวนสัตว์ดุสิตขึ้นในปีพ.ศ. 2481 ในเบื้องต้นนั้นอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของเทศบาลนครกรุงเทพฯ จนกระทั่งในปีพ.ศ. 2496 พลโท บัญญัติ เทพหัสดิน ณ อยุธยา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในสมัยนั้น ได้พิจารณาเห็นว่าเทศบาลนครกรุงเทพฯ ได้รับงบประมาณน้อยซึ่งไม่เพียงพอที่จะไปปรับปรุงสวนสัตว์ดุสิตให้เจริญได้ ประกอบกับมีภาระหน้าที่มากอยู่แล้ว จึงได้เสนอขอรัฐบาลจัดตั้งเป็นองค์การขึ้น เพื่อให้การบริหารงานทำได้อย่างคล่องตัว จนเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2497 จึงได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเป็นองค์การสวนสัตว์แห่งประเทศไทย โดยขึ้นตรงกับสำนักนายกรัฐมนตรี จากนั้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2497 เทศบาลนครกรุงเทพฯ จึงได้มอบงานสวนสัตว์และทรัพย์สินทั้งหมดให้แก่องค์การสวนสัตว์แห่งประเทศไทย

วันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2506 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงรับองค์การสวนสัตว์แห่งประเทศไทยไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ตั้งแต่นั้นมาองค์การสวนสัตว์จึงมีชื่อเต็มว่า “องค์การสวนสัตว์ในพระบรมราชูปถัมภ์” (อสส.)

ปัจจุบันองค์การสวนสัตว์เป็นรัฐวิสาหกิจประเภทส่งเสริม และขึ้นตรงกับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีที่ตั้งอยู่ภายในสวนสัตว์ดุสิต ถ.พระราม 5 ตรงข้ามพระราชวังสวนจิตรลดา

องค์การสวนสัตว์มีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องการให้การศึกษา การอนุรักษ์และขยายพันธุ์ และการจัดสวนสัตว์ให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนทั่วไป โดยเป้าหมายการดำเนินงานของสวนสัตว์ เพื่อต้องการให้การศึกษา การอนุรักษ์ธรรมชาติและพันธุ์สัตว์ป่า การนันทนาการ และการวิจัยพันธุ์สัตว์และพันธุ์พืช นอกจากนี้ยังเป็นหน่วยงานซึ่งมีหน้าที่ประสานงานและดำเนินการด้านต่างๆ ให้สวนสัตว์ ปัจจุบันมีสวนสัตว์อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบห้าแห่งคือ สวนสัตว์ดุสิต สวนสัตว์เปิดเขาเขียว สวนสัตว์เชียงใหม่ สวนสัตว์นครราชสีมา และสวนสัตว์สงขลา ซึ่งในอนาคตขององค์การสวนสัตว์ มีโครงการที่จะขยายกิจการไปตามภาคต่างๆ เพื่อให้ประชาชนในจังหวัดนั้นๆ และจังหวัดใกล้เคียง มีสวนสัตว์ประจำภาค เพื่อใช้เป็นสถานที่ให้การศึกษา และเป็นสถานที่พักผ่อนของประชาชนอย่างเพียงพอ

4.2 หน้าที่และภารกิจขององค์การสวนสัตว์

4.2.1. หน้าที่ขององค์การสวนสัตว์ ประกอบด้วยหน้าที่หลักที่สำคัญคือ

- 1) จัดหา รวบรวม สัตว์ป่านานาชนิด เพื่อประโยชน์ในการศึกษาและอำนวยความสะดวกประชาชน
- 2) ส่งเสริม บำรุง และผสมพันธุ์สัตว์ป่า เพื่อมิให้สูญพันธุ์
- 3) จัดดำเนินการเกี่ยวกับสถานที่เลี้ยงสัตว์ให้เหมาะสมกับการเลี้ยงสัตว์แต่ละชนิด โดยให้มีสภาพใกล้เคียงกับธรรมชาติความเป็นอยู่ของสัตว์นั้นๆ
- 4) จัดทำ ตกแต่ง และปรับปรุงบริเวณสถานที่ภายในสวนสัตว์ให้เหมาะสมกับเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนอย่างแท้จริง

4.2.2. ในช่วงของแผน ปี 2545-2549 องค์การสวนสัตว์ฯ มีภารกิจที่สำคัญคือ

- 1) ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ ขยายพันธุ์สัตว์ และวิจัยด้านสัตว์ป่า
- 2) จัดระบบการให้การศึกษาภายในองค์การ เพื่อรองรับการบริการอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับหลักสูตรของแผนการศึกษาแห่งชาติ
- 3) ส่งเสริมให้สถานที่ศึกษาและหน่วยงานอื่น ๆ เข้ามาใช้บริการในสวนสัตว์อย่างทั่วถึงทั้งทางด้านการวิชาการและเป็นสถานที่พัฒนาจิตใจเยาวชนของชาติ
- 4) พัฒนาสวนสัตว์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชน และนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและจากต่างประเทศ
- 5) พัฒนาสวนสัตว์ให้เป็นแหล่งข้อมูลอ้างอิงเกี่ยวกับสัตว์ป่านานาชนิด
- 6) ปรับปรุงโครงสร้างองค์การและพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพ
- 7) พัฒนาสวนสัตว์ให้ได้คุณภาพตามมาตรฐานสากล

4.2.3. วิสัยทัศน์องค์การสวนสัตว์ฯ

องค์การสวนสัตว์ฯ ได้กำหนดวิสัยทัศน์คือ “เป็นผู้นำสวนสัตว์ไทยสู่ความทันสมัยระดับโลก” หมายความว่า การเป็นผู้นำสวนสัตว์ไทย สวนสัตว์ทั้ง 5 แห่งขององค์การสวนสัตว์ ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สวนสัตว์อื่นๆ ของไทย ทั้งภาครัฐและเอกชนในการก้าวสู่การเป็นสวนสัตว์ทันสมัยระดับโลก (Modern Zoo) สวนสัตว์ทันสมัยต้องมี ภารกิจหลัก ที่สำคัญ 4 ด้านคือ

1. การอนุรักษ์สัตว์ป่าและธรรมชาติ
2. การวิจัยทางสัตวศาสตร์
3. การให้การศึกษาแก่ประชาชน
4. การเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อย่างครบถ้วน

4.2.4. พันธกิจ

1. พัฒนาการด้านการอนุรักษ์ ขยายพันธุ์ และวิจัยสัตว์ป่า ตลอดจนการพัฒนาสวัสดิภาพและเพิ่มคุณภาพชีวิตสัตว์ที่ดี
2. พัฒนางานด้านวิชาการสัตววิทยา และพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสัตว์ป่าและสิ่งแวดล้อม
3. พัฒนาและรักษามาตรฐานการจัดการสวนสัตว์ให้ได้คุณภาพระดับสากล
4. พัฒนาสวนสัตว์เป็นห้องเรียนธรรมชาติ โดยสอดคล้องกับหลักสูตรตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
5. พัฒนาสวนสัตว์ให้เป็นสถานที่พักผ่อนเชิงนิเวศของผู้สนใจทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมีความทันสมัยและให้บริการในระดับสากล
6. พัฒนาระบบบริหารงานขององค์กรให้ได้มาตรฐาน
7. พัฒนารัฐกิจเพื่อสนับสนุนค่าใช้จ่ายดำเนินงาน

4.3 โครงสร้างองค์การสวนสัตว์ฯ

องค์การสวนสัตว์ฯ มีโครงสร้างการบริหารงาน¹¹ 10 หน่วยงานคือ 1. ส่วนอำนวยการ 2. ส่วนวิชาการ 3. ส่วนตรวจสอบ 4. ส่วนนโยบายและแผน 5. ส่วนพัฒนารัฐกิจและการประชาสัมพันธ์ 6. สวนสัตว์ดุสิต 7. สวนสัตว์เปิดเขาเขียว 8. สวนสัตว์เชียงใหม่ 9. สวนสัตว์นครราชสีมา และ 10 สวนสัตว์สงขลา

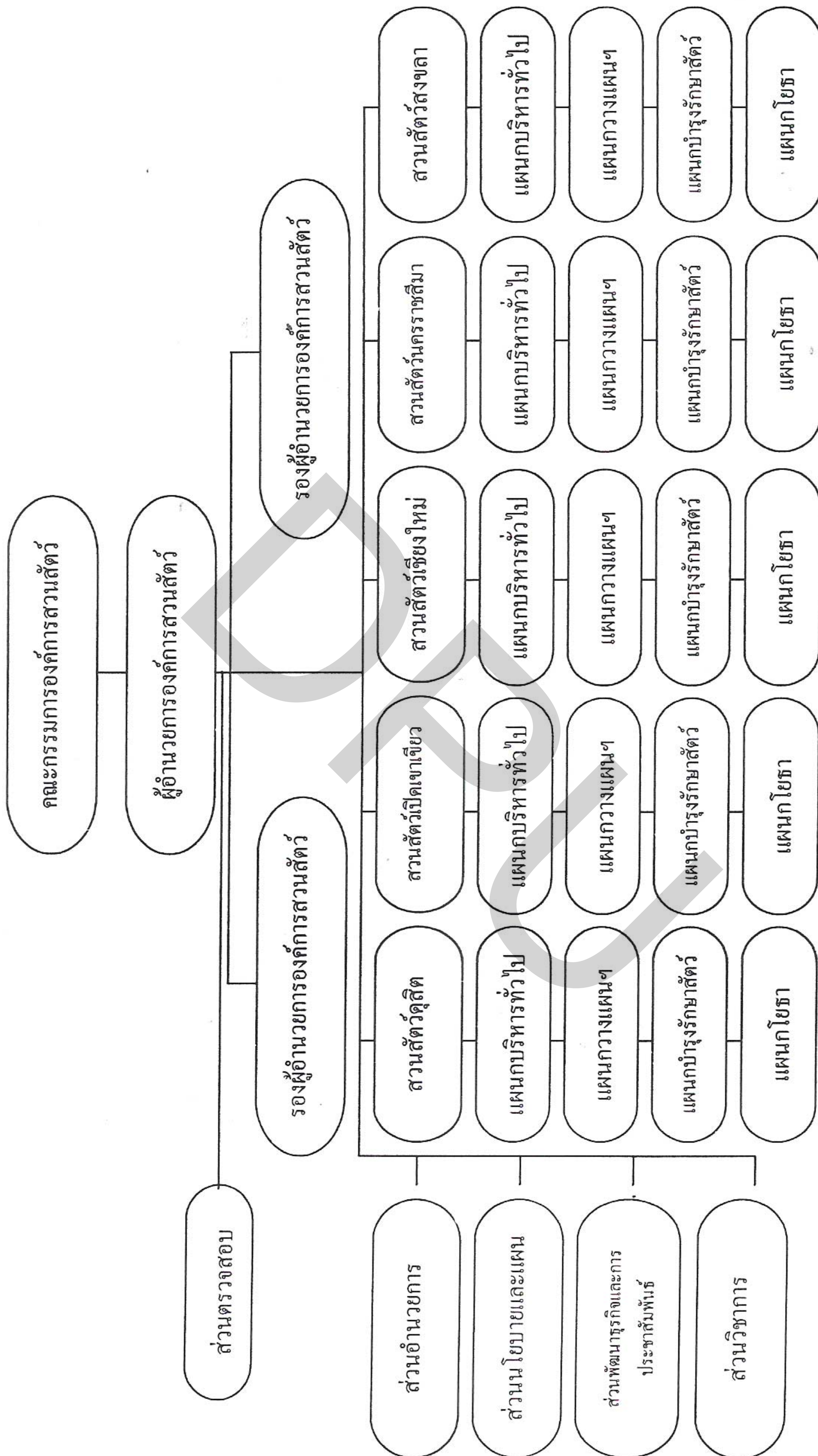
หน่วยงานส่วนกลางขององค์การสวนสัตว์ฯ ประกอบไปด้วย ส่วนอำนวยการ (ส่วนอำนวยการจะมีแผนกต่างๆ ประกอบไปด้วย แผนกธุรกิจ แผนกการเงินและบัญชี แผนกการเจ้าหน้าที่ แผนกนิติการ) ส่วนวิชาการ ส่วนตรวจสอบ ส่วนนโยบายและแผน ส่วนพัฒนารัฐกิจและการประชาสัมพันธ์ ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้มีหน้าที่ในการประสานงานกับสวนสัตว์ทั้ง 5 สวนสัตว์ขององค์การฯ ตลอดจนหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง ในการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการ

¹¹ รายงานประจำปี 2548 องค์การสวนสัตว์ในพระบรมราชูปถัมภ์

เพื่อให้การดำเนินงานขององค์การสวนสัตว์ฯ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างสมบูรณ์

ซึ่งสวนสัตว์ทั้ง 5 แห่งจะมีโครงสร้างการบริหารงานเหมือนกันคือประกอบไปด้วย ผู้อำนวยการสวนสัตว์ แผนกบริหารงานทั่วไป แผนกวางแผนฯ แผนกบำรุงรักษาสัตว์ และแผนกโยธา ดังรูปที่ 4

รูปที่ 4 โครงสร้างองค์การสวนสัตว์

ในองค์การสวนสัตว์ฯ มีพนักงานทำงานทั้งสิ้นประมาณ 781 คน โดยแบ่งออกเป็นส่วนต่างๆ ดังตารางที่ 6 ตัวเลขในตารางดังกล่าวยังไม่รวมลูกจ้างชั่วคราวซึ่งในแต่ละสวนสัตว์มีการจ้างเพิ่มเติมจากส่วนนี้

ตารางที่ 6 จำนวนพนักงานในหน่วยงานต่างๆ

หน่วยงาน	จำนวนพนักงาน (คน)
1. ผู้อำนวยการองค์การสวนสัตว์ฯ	1
2. รองผู้อำนวยการองค์การสวนสัตว์ฯ	2
3. ส่วนตรวจสอบ	3
4. ส่วนอำนวยการ	34
5. ส่วนนโยบายและแผน	6
6. ส่วนพัฒนาธุรกิจและการประชาสัมพันธ์	8
7. ส่วนวิชาการ	16
8. สวนสัตว์ดุสิต	211
9. สวนสัตว์เขาเขียว	180
10. สวนสัตว์เชียงใหม่	131
11. สวนสัตว์นครราชสีมา	96
12. สวนสัตว์สงขลา	93
รวมทั้งสิ้น	781

ที่มา: รายงานประจำปี 2548 องค์การสวนสัตว์ในพระบรมราชูปถัมภ์

หมายเหตุ: หมายเลข 1 ถึงหมายเลข 7 เป็นองค์กรส่วนกลางขององค์การสวนสัตว์ฯ

4.4 สถานะทางการเงินของสวนสัตว์ฯ

ข้อมูลในส่วนนี้ผู้วิจัยนำข้อมูลสถานะทางการเงินขององค์การสวนสัตว์¹² ซึ่งเป็นส่วนของงบกำไรขาดทุน ณ วันที่ 30 กันยายน 2548 (รอบบัญชีตามปีงบประมาณประจำปี 2548)

ตารางที่ 7 งบกำไรขาดทุนขององค์การสวนสัตว์ฯ ณ วันที่ 30 กันยายน 2548

	2548 (บาท)	2547 (บาท)
รายได้		
รายได้จากการจำหน่ายบัตร	192,427,101.52	188,410,790.73
รายได้จากการจำหน่ายสินค้า	16,457,914.19	14,152,249.01
เงินอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดิน	162,061,229.69	146,795,229.17
ดอกเบี้ยเงินฝากธนาคาร	135,431,.79	251,219.31
ดอกเบี้ยเงินกู้พนักงาน	269,739.18	395,221.93
รายได้เงินสนับสนุน	-	32,820,000.00
รายได้อื่น	54,277,906.20	24,897,224.97
กำไรจากการจำหน่ายทรัพย์สิน	2,485,383.31	-
ผลต่างจากการขึ้นและจำหน่ายบัญชีสัตว์	-	672,584.75
รวมรายได้	428,114,705.88	408,394,519.87

¹² รายงานประจำปี 2548 องค์การสวนสัตว์ในพระบรมราชูปถัมภ์

	2548 (บาท)	2547 (บาท)
ค่าใช้จ่าย		
ค่าใช้จ่ายบริหาร	328,518,723.36	279,052,375.15
ต้นทุนขาย	11,765,207.99	7,971,811.06
ค่าใช้จ่ายบำรุงรักษาและซ่อมแซม	63,662,847.69	51,218,430.94
ค่าใช้จ่ายจัดงานเทศกาล	12,831,402.49	22,894,002.06
ค่าวิจัยอนุรักษ์สัตว์ป่าฯจีน	-	10,083,650.00
ส่วนแบ่งกองทุนเพื่อหมีแพนด้า	-	16,964,623.39
ค่าเสื่อมราคา	118,678,287.27	113,906,044.01
ผลต่างจากการขึ้นและจำหน่ายบัญชีสัตว์	2,431,689.67	-
รวมค่าใช้จ่าย	537,888,158.47	491,090,936.61
กำไร (ขาดทุน) สุทธิ	(109,773,452.59)	(82,696,416.74)

ที่มา: รายงานประจำปี 2548 องค์การสวนสัตว์ในพระบรมราชูปถัมภ์

ผลการดำเนินงานในปี 2548 องค์การสวนสัตว์ฯ มีรายได้จำนวน 428.11 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2547 19.72 ล้านบาท ส่วนใหญ่เป็นการเพิ่มขึ้นของรายได้จากการจำหน่ายบัตร รายได้อื่นๆ และเงินสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดิน ส่วนค่าใช้จ่ายในปีงบประมาณ 2548 จำนวน 537.88 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2547 46.84 ล้านบาท ส่วนใหญ่เป็นการเพิ่มขึ้นของ ค่าใช้จ่ายบริหาร ค่าใช้จ่ายบำรุงรักษา ค่าซ่อมแซม และค่าเสื่อมราคา ทำให้ปี 2548 มีผลขาดทุน สุทธิ 109.77 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2547 27.07 ล้านบาท

ผลขาดทุนสุทธิในปี 2548 สามารถจำแนกตามหน่วยงานได้ดังตารางที่ 8 ซึ่งผลการ ขาดทุนสุทธิที่สูงที่สุดคือสวนสัตว์เปิดเขาเขียว ขาดทุนสุทธิ 58.55 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 53.34

ของผลขาดทุนสุทธิทั้งหมด รองลงมาคือสวนสัตว์สงขลา ขาดทุนสุทธิ 37.47 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 34.14 ของผลขาดทุนสุทธิทั้งหมด

ตารางที่ 8 ผลการดำเนินงาน

หน่วย : ล้านบาท

	2548	2549
กำไรสุทธิ ส่วนอำนวยการ	2.10	32.50
ขาดทุนสุทธิ สวนสัตว์ดุสิต	(5.67)	(5.56)
ขาดทุนสุทธิ สวนสัตว์เปิดเขาเขียว	(58.55)	(58.31)
ขาดทุนสุทธิ สวนสัตว์เชียงใหม่	(14.43)	(5.49)
ขาดทุนสุทธิ สวนสัตว์นครราชสีมา	(23.92)	(12.94)
ขาดทุนสุทธิ สวนสัตว์สงขลา	(37.47)	(32.90)
กำไรสุทธิ โครงการวิจัยและจัดแสดงฯ	28.17	-
รวมผลขาดทุนสุทธิ	(109.77)	(82.70)

ที่มา: รายงานประจำปี 2548 องค์การสวนสัตว์ในพระบรมราชูปถัมภ์

4.5 การพัฒนาองค์การสวนสัตว์

องค์การสวนสัตว์ฯ ได้มีการพัฒนาอย่างเต็มที่เพื่อให้สวนสัตว์ของไทย พัฒนาไปสู่สวนสัตว์ที่ได้มาตรฐานในระดับนานาชาติ ตลอดจนการพัฒนาการบริการที่ได้มาตรฐานสากล

ในปี 2548 สวนสัตว์ทั้ง 5 แห่งได้รับการรับรองมาตรฐานจากสมาคมสวนสัตว์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (South East Asian Zoo Association: SEAZA) ว่ามีมาตรฐานด้านการมี

จริยธรรมต่อสัตว์และสวัสดิภาพสัตว์ ซึ่งถือว่าเป็นประเทศแรกที่ได้รับการประกาศนี้ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์

ตารางที่ 9 มาตรฐานของสวนสัตว์

สวนสัตว์	ประเภทของมาตรฐาน (Standards)		
	สมาคมสวนสัตว์โลก (World Association of Zoos and Aquarium : WAZA)	สมาคมสวนสัตว์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (South East Asian Zoo Association)	ระบบบริหารงานคุณภาพ (ISO 9001 : 2000)
สวนสัตว์ดุสิต	-	✓	✓
สวนสัตว์เปิดเขาเขียว	✓	✓	✓
สวนสัตว์เชียงใหม่	-	✓	✓
สวนสัตว์นครราชสีมา	-	✓	-
สวนสัตว์สงขลา	-	✓	

ที่มา: รายงานประจำปี 2548 องค์การสวนสัตว์ในพระบรมราชูปถัมภ์

การพัฒนากิจกรรมเชิงธุรกิจ ถึงแม้ว่าองค์การสวนสัตว์จะเป็นกิจการที่เน้นการให้บริการสังคม แต่ในการหารายได้จากการจัดกิจกรรมต่างๆ มาเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของสวนสัตว์ก็ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งของการให้บริการประชาชนด้วย ซึ่งในแต่ละปีการจัดสรรงบประมาณองค์การฯ ได้รับการจัดสรรจากรัฐบาลมาเพียงบางส่วนเท่านั้น ทำให้องค์การฯ ต้องพัฒนารูปแบบของกิจกรรมเชิงธุรกิจ เพื่อสร้างรายได้ให้กับองค์การสวนสัตว์ฯ และทำให้องค์การมีฐานะทางการเงินที่แข็งแกร่งมากขึ้น

ตารางที่ 10 กิจกรรมเชิงธุรกิจของแต่ละสวนสัตว์

กิจกรรม	สวนสัตว์				
	สวนสัตว์ ดุสิต	สวนสัตว์ เปิดเขา เขียว	สวนสัตว์ เชียงใหม่	สวนสัตว์ นครราชสีมา	สวนสัตว์ สงขลา
จักรยานนาวา	✓	✓		✓	
รถพ่วง	✓	✓	✓	✓	
การแสดงความสามารถของสัตว์	✓	✓	✓	✓	✓
การแสดงความสามารถของแมวน้ำ				✓	✓
สวนสนุก/สวนน้ำ	✓	✓		✓	
บริการนั่งช้าง/ขึ้นกกระเจือกเทศ		✓		✓	
บริการจักรยาย/รถขนาดเล็ก		✓		✓	
ที่พัก/ศูนย์ฝึกอบรม		✓		✓	✓
ร้านอาหาร/ภัตตาคาร	✓	✓	✓	✓	✓
การแสดงดนตรี (ช่วงเทศกาล)	✓	✓	✓	✓	✓

ที่มา: รายงานประจำปี 2548 องค์การสวนสัตว์ในพระบรมราชูปถัมภ์